

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-403-0-13>

**ORGANIZATION OF TEACHING AND LEARNING PROCESSES
IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS DURING
WARTIME: PSYCHOLOGICAL ASPECTS**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Smalyus L. N.

*Ph. D. (Pedagogic),
Higher Education Instructor,
Department of Psychology
Bogdan Khmelnytsky National
University of Cherkasy
Cherkasy, Ukraine*

Смалюс Л. Н.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології
Черкаський національний
університет імені Богдана
Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Shavrovska N. V.

*Ph. D. (Psychology),
Associate Professor, Department
of Psychology
Bogdan Khmelnytsky National
University of Cherkasy
Cherkasy, Ukraine*

Шавровська Н. В.

*кандидат психологічних наук,
доцент,
доцент кафедри психології
Черкаський національний
університет імені Богдана
Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Умови воєнного сьогодення спричинили переформатування суспільного життя в Україні та поставили жорсткі вимоги до освітньої галузі. Цілі професійної освіти суттєво розширились: окрім формування фахової компетентності і основ професіоналізму у молодій людині, життєво необхідними стали збереження фізичного і психологічного здоров'я, розвиток адаптаційних можливостей, психологічної пружності/гнучкості.

Метою цієї публікації є окреслення психологічних способів вирішення низки проблем освітнього процесу, зумовлених наслідками воєнного стану.

Цілі підготовки майбутніх фахівців, як професійної, так і особистісної, можуть бути реалізовані через комплекс завдань закладів вищої освіти (ЗВО):

1) формування у здобувачів вищої освіти комплексу загальних і фахових компетентностей, що складають основу професіоналізму – необхідна умова ефективної діяльності у тій чи іншій галузі;

2) розвиток у майбутніх фахівців навичок збереження фізичного та психологічного здоров'я, що становлять індивідуальну систему поведінки й звичок людини та створюють їй необхідний рівень безпеки, життєдіяльності та ментального здоров'я [4];

3) створення належних умов для розвитку особистості через формування особистісно-орієнтованих компетентностей:

– *здатності до постійного самовдосконалення* – як особистісного, так і професійного, адже безперервне поповнення і розширення знань, набуття нових і відточення вже сформованих умінь і навичок уможливує успішне виконання професійних функцій і завдань, а отже, сприяє особистісній самореалізації [2];

– *гнучкості психіки і поведінки* – інтегральної характеристики, що є складовою конкурентоспроможності, оскільки виступає властивістю особистості адаптуватися до непередбачуваних умов, можливість зміни об'єкта, та використання його в новій ролі [5];

– *резильєнтності* – властивості, що посилює здатність людини до психологічної позитивної адаптації в несприятливих обставинах, самостійного подолання стресових ситуацій [1].

Кожна із зазначених особистісних компетентностей існує і реалізується у взаємозв'язку з іншими. Для ефективного розв'язання окреслених завдань, передусім, слід проаналізувати основні проблеми, які стали деструктивними атрибутами педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу, та спричиняють негативні наслідки, які необхідно вчитися долати. Психологічний стан як здобувачів вищої освіти, так і науково-педагогічних працівників можна охарактеризувати такими явищами, що виникли упродовж років війни, посилюються, стали більш тривалими за їх дією:

– вимушене переміщення студентів із звичних, «рідних» регіонів проживання і планованого навчання у не очікувано нове, незнайоме освітнє середовище породжує стан невизначеності, невпевненості, посилює їх стан тривожності;

– як у здобувачів вищої освіти, так і викладачів: відсутність можливості довільного/довгострокового планування власного життя, кар'єрного росту, самореалізації знижує рівень особистісного потенціалу та породжує депресії, втрату мотивації до навчання, розвитку, життя;

– періодичні звуки тривожних сирен, що вимушено переривають робочий ритм, викликають напругу, страх;

– постійний підвищений рівень тривожності, не пов'язаний безпосередньо із освітньою діяльністю, проте суттєво впливає на зниження її якості;

– дефіцит або надлишок інформації (нерідко – суперечливої, гнітючої, провокативної) або суперечливість ситуацій зумовлює стан невизначеності;

До перерахованих явищ слід додати стан горювання, який можуть переживати учасники освітнього процесу, які пережили різного роду втрати.

Безумовно, окреслені виклики потребують новітнього психолого-педагогічного підходу до створення оптимальних, конструктивних умов організації навчання у системі професійної освіти з урахуванням психологічних потреб здобувачів вищої освіти. Мінливість сучасного світу, воєнні, економічні загрози вимагають від особистості уміння гнучко реагувати в ситуаціях повної невизначеності. В таких умовах толерантність до невизначеності або двозначності постає важливим фактором адаптації особистості, і навіть більше – її виживання, а у професійній діяльності стає запорукою успіху.

Рекомендованими способами взаємодії можуть бути різноманітні заходи, які включатимуть застосування психологічних методів і прийомів, які б сприяли розвитку зазначених вище фахових та особистісно-орієнтованих компетентностей:

– оптимальна міжособистісна комунікація на різних рівнях: викладач – здобувач вищої освіти, тьютор – академічна група, колектив випускової кафедри – студентська спільнота, що здобувають фах за певною освітньою програмою, адміністративні підрозділи ЗВО – студентська рада;

– залучення здобувачів вищої освіти до участі у волонтерській діяльності, молодіжних громадських, спортивних, мистецьких заходах, які створюють умови для особистісної самореалізації студента;

– підвищення рівня психологічної грамотності здобувачів вищої освіти, обізнаності про емоційні стани, стреси, деструктивні прояви, способи їх подолання, навички саморегуляції тощо – це може бути реалізовано через вивчення навчальних дисциплін психологічного спрямування, які можуть бути включені до переліку дисциплін вільного вибору.

Окрему увагу слід приділити ролі викладача у подоланні негативних явищ освітнього процесу в умовах війни. Всупереч наявним особистісним труднощам викладач має кваліфіковано виконувати свої професійні обов'язки. Окреслимо основні психологічні прийоми, які цьому сприятимуть:

– викладач має бути забезпеченим якісним методичним інструментарієм і готовим до різного формату проведення заняття: очно, дистанційно, змішано;

- виявляти гнучкість реагування на ситуацію (коли освітній процес переривають звуки повітряної тривоги);
- ставити акцент на буденних речах (будь-яка конкретна дія має спонукати до прояву позитивних властивостей, контролю над життям);
- демонструвати власний приклад дотримання правил особистої безпеки;
- заохочувати до особистісної реалізації у короткострокові терміни (формулювання найближчих цілей, їх досягнення; віддалені цілі визначати на перспективу);
- формувати мотивацію щоразу, на кожному навчальному занятті («життя не закінчилося...»);
- формувати (візуалізувати) бажаний розвиток подій та спонукати до планування відповідних дій; готувати до найближчого майбутнього як бачення життєвих перспектив;
- виявляти чітку позицію щодо зовнішніх обставин та завдань на сьогодні;
- володіти навичками надання першої психологічної допомоги (елементарними прийомами: контроль дихання, похлопування тощо).

Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що вагомий акцент в організації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в умовах війни доцільно ставити на пошуку нових сенсів життя і нових знань, переосмисленні змісту та значення певних тем, сформованих компетентностей, на практичних уміннях та їх розширенні.

Література:

1. Лазос Г. П. Резильентність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Том 3.: Консультативна психологія і психотерапія*. Вип. 14. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України; Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26–64.
2. Смалує Л.Н. Інноваційні освітні технології у фаховій підготовці майбутніх психологів. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал / за заг. ред. М. Вачевського. Дрогобич : Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, 2014. № 11 (118). С. 95–99.
3. Шавровська Н.В. Психологічні потреби молоді та їх реалізація в навчально-виховному процесі ВНЗ. *Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування: зміст, форми та методи підготовки*. Хмельницький, 2010. С.143–145.
4. Шавровська Н.В., Смалує Л.Н. Технологія формування здорового способу життя у студентів психологічних спеціальностей.

Вісник Черкаського національного університету. Серія «педагогічні науки», № 8. 2017. Черкаси, 2017. С. 129–135.

5. Smalyus L., Shavrovskaya N., Development of flexibility as an integral personality's characteristics. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV (41), Issue: 86, 2016 / Budapest May 1th 2016. P. 76–79.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-403-0-14>

SOCIOCULTURAL COMPETENCE IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE SPECIALISTS PRESCHOOL EDUCATION

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Suiatynova K. Ye.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Preschool Education
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region,
Ukraine*

Суйтинова К. Є.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська
область, Україна*

Реформування освіти в Україні зумовлює потребу в оновленні змісту, структури, засобів, методів і прийомів навчання, виховання, розвитку. Актуальності набуває формування у майбутніх педагогів різних галузей соціокультурної компетентності як важливого компонента в структурі загальних компетентностей.

Метою є дослідити феномен соціокультурної компетентності в структурі професійних якостей майбутнього фахівця зі спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Дефініція «соціокультурна компетентність» інтегрує терміни «соціальна» («socialis» – суспільна), «культурна» («culture» – освіта, розвиток), компетентність (competere) – досвід, знання).

Соціокультурну компетентність науковці розуміють як «інтегративну властивість особистості» (Т. Жукова), «якісну характеристику особистості» (Т. Фоменко), «знання про національні та культурні особливості країни, мова якої вивчається» (Л. Кнюх), «якість